

AZ ISKOLAKÖTELEZETTSÉG KITERJESZTÉSE.

Három fontos ok követeli ezt. Az első az, hogy amelyik társadalom a gyermekmunkát igénybe veszi, az saját jövőjét uzsorázza ki. Nemesak a gyermeknek, hanem a társadalomnak is leghasznosabb a gyermekkor végéig kiterjedő rendszeres, komoly nevelő iskolázás. Ez az időhatár ott, ahol a kiterjesztés már megtörtént, a 14. év betöltése; ugyanezt tűzik ki azok, akik nálunk a kiterjesztésre törekszenek. Ezt el lehet fogadni átlagértékül. Eszerint a kiterjesztés jelentené a ma törvényes 6 évvel szemben a 8 éves rendszeres iskolázást.

A második ok az általános választófog. Ez, mint az idők követelménye, már nálunk is megvan; visszacsinálni még akkor sem lehetne, ha akadna is rá vállalkozó. A választónak nem elég műveltség az írni-olvasni tudás. Alkalmat kell neki adni, hogy a társadalom és a természet megértését lehetségessé tevő alapvető ismeretekben tájékozódást szerezhessen. Az általános iskola adja meg ezt az alapvető műveltséget, amelyre azután tovább épül — kinek-kinek foglalkozása szerint (a gazdaság, ipar, kereskedelem különböző ágaiban) — a szakbeli műveltségnek először az eltanulása, azután a gyakorlása. Így számíthatunk olyan nemzedékre, amely a saját társadalmát illető kérdésekben itélni képes értelemmel adja le szavazatát.

A harmadik ok végül nemzetünk szupremáciája. A szupremácia mennyiségi és minőségi tényezőkből tevődik össze. Mennyiségi tényezőnk megfogyott. Pótlására a minőségit kell emelni annyira, hogy a kettőnek együttes eredőjeként nemzetünk legalább is megtartsa eddigi súlyát, sőt — amennyire lehet — fokozza is, mert nemzeti feladataink megnövekedtek. A minőségi tényezőnek főrészt a nemzet kultúrája teszi ki; a másik résznek, a vagyoni erőnek előfeltétele szintén a fejlett kultúra. Igaz, hogy a nemzeti kultúrának legmutatósbab, legmesszebbre ellátzó része a legfelső réteg műveltsége, de ami idehaza legjobban melegít, legtöbbet termel, az az egész nemzet kultúrájának tömegessége s ebből eredő átlagos színvonala. Ápolni kell a legfelsőt, de a legalsót is, ápolni az egészet. Nem is lehet *egészséről*, egyetemes nemzeti kultúráról beszélni, amíg a legfelső és a legalsó kulturális fokozatok között olyan óriási, az egységet megszakító hézag tátong. Ezt szűkíteni, közelebb juttatni az áthidaltsághoz csak a legalsó fokozat színvonalának emelésével lehet.

Ezek a nagyfontosságú okok engem meggyőztek a kiterjesztés szükségességéről. Nem kételkedem benne, hogy komoly mérlegelésük a nemzet és társadalom fejlődését szíven viselő minden más szakembert is ugyanerre a meggyőződésre fog bírni. A kiterjesztés szükséges voltát tovább nem fejtegetem, mert e cikkel főként arra óhajtok rámutatni, *miképpen lehet a kiterjesztést a legrövidebb idő alatt a legbiztosabb és a legnagyobb sikert ígérő módon megvalósítani.*

Természetes és magától értetődő dolognak látszik, hogy a 8 évfolyamra kiterjedő kötelező iskolázás megoldási szervezetül a 8 osztályú népiskolát követeli meg. Ezzel a természetesnek látszó dologgal szemben rámutatok arra, hogy ma, a 6 évfolyamos iskolázásnak több mint félszázados fordulóján csak annyira vittük, hogy népiskoláinknak többségében még most is nagyon el vagyunk maradva attól az eredménytől, amelyet 6 évfolyamos rendszeres iskolázástól várni lehet és kell. A 6 osztályra kiadott tanterv végrehajtásáról csak a kis számban levő teljesen osztott (6 vagy több tanítós) iskolákban lehet beszélni. Az iskoláinknak többségét tevő teljesen osztatlan (egy tanítós) iskolákban ezt várni sem lehet. Láttam ugyan példát (egy gyakorlóiskolában), hol a válogatott tanító szintén kiválogatott kevésszámú gyereket osztatlan 4 osztályú iskolában csodálatos módon tudott rendszeres iskolai foglalkozásban vezetni. De csodákra nem lehet egy országos szervezettel fölépíteni. Egyes kivételek nem döntenek meg azt a szabályt, hogy egy embertől lehetetlen hatnak a munkáját követelni, még kevésbé nyolc emberét. Inkább arra tanít az emberi lélek ismerete, hogy akitől lehetetlent kívánnak, az még a lehetségesre sem erőlteti magát.

Tegyük fel ezzel szemben a legjobbat, hogy t. i. a 8 osztályos iskolával megindul a tanítók számának növelése annyira, hogy minden iskolában legalább nyolc tanító legyen. Az elmúlt félszázad tapasztalatai alapján rábízhatom mindenkire, hogy megcsinálja a maga valószínűségi számítását arról, mikor fog megvalósulni ez az állapot. Azért enyhítek is a föltevésemen: megengedem, hogy a 4 alsó osztály osztatlan maradjon (egy tanítóval), és csak a 4 felsőben tételezek fel osztályonként egy-egy tanítót, a 8 osztályban összesen ötöt.

Akkor is azt állítom, hogy a tanítóképzésnek mai rendszere nem teszi lehetségessé azt, hogy a tanítás a 4 felső osztályban eredményes legyen. Ez a rendszer ugyanis abban áll, hogy szakszerű pedagógiai képzés mellett az összes szaktudományokra kiterjedő általános képzést ad. A tanító a pedagógián kívül az egyik tudományban vagy tudománycsoportban sem képezetik szakemberré úgy, amint azzá képezetik a középiskolai vagy polgáriskolai tanárjelölt. Amde a 10 éven felüli tanulók iskoláinak tantervei már szaktárgyak szerint tagozódnak. Hogy ennek így is kell lennie, annak igazolására pedagógusok előtt nem fogok szót vesztegetni. Hiszen csak nem fogunk 8 évre, a 14 éves korig kiterjesztett beszéd- és értelemgyakorlatokkal betöltött

iskolát szervezni! Már pedig szaktárgyak tanítására szakemberek kellene, s a tanítóképzésnek mai rendszere ilyeneket nem ad. Nemrég került a Paedagogiai Társaság elé és itt tárgyalatott az az indítvány, hogy a tanítóképzés fejlesztése érdekében a tanítóképzők tanfolyama 4 évről 6 évre bővítettessék. Az indítványozók nem tervezték a képzésnek szakcsoportok szerinti beosztását, hanem megmaradva a mostani rendszer alapján, az általános képzést akarták mélyebbé tenni. Amde annyira elmélyíteni lehetetlen, hogy a jelölt valamennyi tárgyból szakemberré képeztessék. Ehhez sem 6, sem 8, de még 20–30 év sem volna elegendő. A polyhistorok kora már lejárt. Valamennyi tudományág — éppen a szakemberek működése folytán — olyan óriási mértékben fejlődött, hogy összefogásukra egyetlen ember agyveleje képtelen. Hogy pedig olyan szaktudás, amely nem terjed túl a tankönyv tartalmán, a lecke tudásán, milyen vizszasságokat hozhat létre, arra nem szükség bővebben kiterjeszkednem. Csupán arra mutatok rá, hogy az ilyen szakembert minden élénkebb érdeklődésű gyermek kérdése zavarba hozhatja. Pedig a 10–14 éves gyermekben már megvan az ilyen érdeklődés.

Mindezek alapján a következő eredményre jutottam: Hogy a 14 éves korig kiterjedő 8 évfolyamos kötelező iskolázás elérhesse az ehhez a korhoz és időtartamhoz illő eredményt, szükséges, hogy legalább 4 felső évfolyamán teljesen osztott iskola legyen (legalább négy tanítóval) és hogy ebben a tagozatában szakcsoportok szerint képzett és képesített tanítók tanítsanak. Az e követelménynek eleget tevő iskolák létesülését nem kell a messze jövőnek bizonytalan eshetőségeitől várunk. Ezek megvannak készen középfokú iskoláinkban: a polgáriskolákban és a középiskolák alsó tagozatában.

Fejtegetéseimnek végső következtetése tehát az, hogy a 8 évfolyamra kiterjedő kötelező iskolázásnak végrehajtó szerve legyen a 4 alsó évfolyamban az elemi iskola, a 4 felsőben középfokú iskoláinknak alsó tagozata.

Ejtsük el azt a fikciót, hogy népiskoláink 6, vagy akár 8 osztállyal is többek legyenek, mint elemi iskolák. Az elemi iskolázáshoz pedig — amint az évszázados tapasztalás mutatja — bőven elég a 4 éves tanfolyam. Elejtettük már az 1868. évi XXXVIII. t.-c.-nek más fikcióját is: a 6 osztályú polgáriskolát (magam csak fájdalommal és hosszú küzdés után), mert a közönség megtanított rá, hogy a gyakorlati életpályákon a 14 éves koron túl már a szakszerű kiképzésnek kell kezdődnie. A fikcióktól való megszabadulás első feltétele a világos látásnak. Ez a világos látás a mainál egyszerűbb, de akcióra képesebb iskolaszervezetet állít előnkbe. Ennek első tagozata a 4 osztályos elemi iskola; második a középfokú iskoláknak 4 osztályos alsó tagozata; idáig kötelező és innen megy az ifjú a gyakorlati életpályákra előkészítő iskolákba, műhelyekbe, gazdaságba stb. Harmadik tagozat a középiskoláknak 4 osztályos felső tagozata, amely a tudományos szakpályákra vezet.

A kötelező iskolázást befejező második tagozatként leg-

inkább a polgáriskolákra lehetne gondolni, tantervük befejezettsége miatt. Igaz, hogy a tanterv kérdése fontos kérdés, de döntő fontossága annak van, hogy az iskolázás rendszeres és fegyelmezett legyen. Ennek mindenik középfokú iskolánk megfelel. Előre látható azonban, hogy a végrehajtás főképen a polgáriskolák számát fogná szaporítani.

Nagy jelentőséget tulajdonítok annak, hogy a végrehajtás azonnal megkezdhető. Jól tudom, hogy a teljes végrehajtáshoz a legerősebb akarat és a legbővebb anyagi eszközök mellett is jelentékeny idő kell. De maga a kezdet is nagyjelentőségű. Kimondanám, hogy a kezdésnek megfelelő idő eltelte után *ipari szakpályákra* csak az így iskolázott tanulók legyenek fölvehetők; továbbá, hogy hazánk földjének, e közös nemzeti kincsünknek egy darabját akár mint tulajdonosok, akár mint bérlők önállóan csak az így iskolázottak kezelhessék.

Célom a kérdés fölvetése volt. Ezért is, de helyszűke miatt is mellőzöm a sok hozzákapcsolódó kérdés fejtegetését. Csak arra mutatok még rá, hogy a társadalmi osztályoknak a mai iskolaszervezetben még lappangó elkülönítése jelentékenyen enyhülne. A *népiskola* elnevezés kiesnék a nomenklaturából (mindannyian *nép* vagyuk!); magyar a magyarral egy iskolába járna, ott ugyanazt a közös magyar lelket szívna magába, s legalább erre a közös lélekre vonatkozó kérdésekben megértené magyar a magyart.

KOVÁCS JÁNOS.

AZ ÚJ KÖZÉPISKOLAI TÖRVÉNY.

Anélkül, hogy a nép-, szak- és főiskolák jelentőségét legkevésbé is csorbítani akarnók, megállapíthatjuk, hogy az egész nemzet értelmiségére a középiskolának van döntő befolyása. Ez a meggyőződés ma már valamennyi kultúrállamban általánossá vált s egyben érthetővé teszi azt a különös érdeklődést, amelyet a közvélemény tanusít, valahányszor ezen iskolanem újjászervezése napirendre kerül. A világháborúnak mindent felforgató hatása alatt ilyen reformtörekvésekkel ma már világszerte találkozunk.

Középoktatásügyünknek fejlődésében mi is új mérföldjelzőhöz értünk. Erről a fontos eseményről ezen a helyen érdeme szerint behatóan kellene megemlékezni, ámde a szűkös térviszonyok ezt, sajnos, nem teszik lehetővé. Ezúttal kényszerűségből csak arra szorítkozhatunk, hogy lehetőleg sűrített alakban, krónikaszerűen ismertessük a törvény keletkezését, tárgyalását a nemzetgyűlésen s lényeges tartalmát.

1. Klebelsberg K. gr. miniszter már a nemzetgyűlés 1924. jan. 29-i ülésén a költségvetési vita során részletesen ismertette a